

VON

Leto III.

List 14.

Na DUNAJI 15. JULIJA 1877.

NEKEDAJ.

Po polji sva hodila
Po polu dně,
In resno se zmenila,
Da vroče je;

In nama je pritekel
Na čelo pot,
Nihčē ni nama rekel;
Ne pojva tod.

Da dobro bi kazalo,
Ko dež bi lil;
In da bi le prav malo
Polje pojil.

Poglej! tedaj sva bila
Oba mladá;
Poglej, tedaj sva bila
Zaljubljena.

Kakó bi pač ohladil
Zemljico spet,
Kakó bi pač pomladil
Ves rožni cvet!

V spominih časi hodim
V onó mladost,
In nehoté jo sodim:
Oj ti norost!

Baptista.

MOČ LJUBEZNI.

Zaljubilo se je morje v luno,
Zaljubilo z neizmerno silo,
Z njo združiti se serčno želelo:
Ur šestero kvišku je kipelo,
Ur šestero zopet togovalo,
Togovalo, bridko žalovalo,
Ker se z njo zediniti ni moglo.
Vendar ni ljubezni popustilo,
Želj kipečih ni si ohladilo:
Vsako šesto uro po odtoku
Zopet k ljubici se luni dviga,

Dviga se, a dvigniti ne more,
Z njo skleniti se nikdar ne more.
Le vzdihljaji morja gor kipijo;
Luno v tamne megle zavijaje
Tožijo bridkosti morja luni.
Luna se ljubezni vérne vsmili,
Ker skleniti z dragim se ne more,
Solze za vzdihljaje morju vrača,
Ter hladi kipeče želje morju. —
Če takó studena voda ljubi,
Oj kakó pa bo to vroče serce!

MEŠČANSTVO KOROŠKO V SREDNJEM VEKU.

Spisal J. pl. Kleinmayr.

(Konec.)

Posebno pa so meščanstvo povzdignili deželni knezi, ki so dobro spredvideli, da je v zdravem meščanstvu prava moč pri vsaki vnanji sili. Meščanstvo jim je bilo gotovo zavetje proti mnogokrat odveč šopirnemu plemstvu. Avstrijskim vojvodom je veljalo za narodno-gospodarstveno načelo: obertnijsko marljivost, trgovino, in notranji ter ob enem vnanji promet samo po svojih mestih zediniti. Menjši kraji, ki niso imeli take veljave, bili so goli vseh predpravie in so bili odvisni v mnogokakem oziru od privilegovanih mest. Mesta in veči tergi so imeli sejme in posebne postave za trgovino in promet, ter iz menjših krajev so morali ljudje skoraj v vsaki zadevi hoditi le v taka mesta. Meščanstvo se je krepčalo in je postajalo vedno terdnejša bramba propalemu plemstvu in aristokraciji srednjeveški, katera ni še mogla pozabiti poprejšnjih za njo takó lepih časov.

Povsod pa se je hitremu razvoju jedernatega meščanstva ustavljalo menjše plemstvo. Ono je bilo doslej pravi reprezentant vseh predpravie in privilegij, in hud boj se je pričel zaradi teh. Meščani so hrepneli po vedno večih in zdlatnejših pravicah — a tudi plemstvo ni hotelo radostne duše svojih pravic popustiti. Močno so se protivile nove, krepke, dejavne in na svojo moč se zanašajoče moči pravega meščanstva proti vsaki predpravici plemskih trgovinskih zadrug in hiš, in tudi ob enem proti do sedaj še veljajoči neenakosti pred postavo. Te neenakosti so morale propasti! Meščan one dobe, proti koncu srednjega veka, je bil marljiv, delaven, priden in si je po svoji delavnosti in po svojem razumu gotovo toliko zaslužil, da se je po vsi pravici potezal za enakost na polji pravice in postave. Plemstvo pa je hiralo in ni več imelo prejšnje veljave: bližal se mu je čas nemoči!

Tej nespretni neenakosti se je že v teku 15. stoletja, vsaj nekoliko, v okom prišlo. Posamezni vojvode rodovine avstrijske so zapored razpisavali ostre ukaze enacega obdavkovanja in enake razdelitve deželskih troškov. Bolj nego za druge podložnike so skerbili imenovani vojvode za naseljence pri svojih gradovih. Njim so podali enakost pred sodiščem, in kmalo je postal iz meščanstva terden in jedernat srednji stan, med vladarjem in plemstvom posredovajoč. A meščan tudi ni pozabil dobrot, ki jih je sprejel od strani svojega gospóda; hvaležen mu je bil in je vsegdar dobro delo še z boljšim povračal — ob enem pa so vojvode spoznali, na koga se jim je naslanjati, in od koga jim dojde v nevarnosti pripomoč.

Meščan, ki je zadobil iz rok vladarjevih predpravice in enakost pred postavo, bil je pripravljen vsegdar kri in blago podariti svojemu blagodejniku. Nikoli se ni zastónj zglašal vojvoda na vdanost in

zvestobo meščanstva. Če je prišlo do kake vojske, je meščan radostno poslal svoje someščane v boj, in če je vladar denarja v bojevanje potreboval, ponudil mu ga je meščan z dobrim srcem — a meščan je denarcev tudi imel! Bogastvu meščana je mnogo pripomoglo, takó n. p. predpravitve glavnih zalóg, mitnine in colnina, veliki sejmi, nakup in prodaja raznega blaga, velike svečanosti, javne zabave, zbori i. t. d. Po vseh teh žilah je teklo v mošnjo meščanovo obilo denarja, da je lahko na domačem ognjišči večkrat kako kuretino ali pa teletino obračal in si še mnogo prihranil, ter o priliki svojemu gospodarju pomagal!

Kolikor časa je krepka, možata roka deželo vladala, ni bilo misliti na notranje zveze meščanov posameznih mest; mnogokrat pa se je zgodilo, da je bil deželni vladar dalj časa z doma, ali pa preslaboten v vzdrževanje pravega reda, in o enakih prilikah se je mnogo napačnega po deželi godilo. Nikedó ni mogel vzdrževati miru in posredovati med borečima se strankama! Menjši in večji boji pogubljajo zdravo jedro dežele in v téh bojih je posebno terpelo meščanstvo. Naravno je bilo, da je meščanstvo začelo misliti na brambo, na lastno pomoč v taki sili. Tu se je torej pričel boj meščanstva s plemstvom. Tu se nam razgrinja slika bojna med plemstvom in demokratijo, a ne po sovraštvu najviše deželne vlade, ne med takrat v najubožnejšem stanu živčim — kmetovalcem in gospodarjem — temuč med meščanstvom in plenoželnim plemstvom!

Posamezni plemiči so bili še vedno precej mogočni in njih sila zdatna; torej tudi ni bilo mogoče, da bi se jim bilo vstavilo kako mésto za sé; treba je bilo misliti na zadrugo.

Takih zvez, ki so v svoji bitnosti mnogo podobne zvezam nemških mest, imamo koncem srednjega veka tudi nekaj na Koroškem; takó so se združili meščani Celovca, št. Vida in Velikoveca na vsestransko vzajemno postopanje. Ta zveza, katere posamezne točke so nam še ohranjene, je določila v prvo vsestranske pravice in je v drugo gledè na edinóstno napredovanje ukazala: a) ako se bodejo občinske razmere obravnavale, imajo se sniti poslanci vseh teh treh mest v zbor, ki bode sklepal o pomočkih potrebnih, da se doseže določeni namen; b) kraj zborovanja se ima od prilike do prilike vzajemno določiti; c) vsi delajo za enega in eden za vse v pravici, zvezi in porazumu i. t. d.

Enake zadruge, enake zveze so bile močen jez proti nasprotnemu plemstvu. Meščanstvo je bilo mogočno, meščanstvo je bilo postalo pravi faktor države, in tó je plemstvo razhudilo. Boj se je pričel in gotovo bi bili že takrat zmagali plemiči nad meščanstvom, ako bi se meščanstvo ne bilo združilo v terdne in krepke zadruge. Te zadruge so bile vzrok, da se je vsaj za nekaj časa plemstvu iztergala zmaga nad tretjim stanom, da se je imenovana zmaga vsaj za nekaj dobe odstranila, dokler ni kasneje vendar le po ustanovitvi stanovskih uredbe plemstvo zopet prišlo do prve in glavne stopinje.

Te zveze so nam pa tudi jasen dokaz, da je takrat meščanstvo že na krepkih nogah stalo in se povsem zavedalo svojih pravic.

Naj nam bode končno dovoljeno, predno končamo to malo sliko o meščanstvu Koroške v srednjem veku, da še omenimo blagodejnih zavodov, ki so takrat nastali v naših mestih. Ena glavnih dobrodejnih prikazni srednjega veka je gotovo izjemno veliko število ustanov raznega dobrega namena. Takih ustanov ni samo po drugi Evropi, temuč tudi ravno na Gorotanu toliko se uredilo, da moremo v resnici skoraj imenovati ta vek — „vek dobrodejnih ustanov“. Sto in sto premožnikov je darovalo svoje imetje in posestvo za enake ustanovitve; samostani, redovi, vladike, knezi in plemiči so podelili mnogo v take zavode. Siromašnice, bolnišnice in hromnice so po vseh mestih nastale. V prvi polovici srednjega veka in pričetkom druge polovice so bili ti darovatelji in blagodejniki izjemno samo iz sredine privilegovanih stanov; a v teku druge polovice srednjega veka so tudi meščani svoje storili in pripomogli v ustanovitve enakih zavodov. Meščanstvo je bilo premožno, vplivno in je kot tako lastne blagodejne zavode ustanavljalo, in to zavode, ki so bili v mnogem oziru boljši od prejšnjih.

Koncem srednjega veka se v glavnem ni mnogo spremenilo; drugače pa je postalo pričetkom novega veka, ko je plemstvo zopet nadvladalo nad meščanstvom in se je veljava meščana nekoliko pogubila.

ZORKO.

Podoba iz dijaškega življenja.

(Dalje.)

II.

Korén. Nič napačno življenje v tej hiši! Dober gospod: hude, nejevoljne besede ni čuti iz njegovih ust. Kjer bi lahko ukazoval, prosi; skoraj za prijatelja me ima. Lepa plača, obilna hrana, vsega dosti, samo dela malo! Ko bi imel človek malo bolj ohlapno vest, tu bi bila lepa prilika: še krasti bi ne bilo treba, samo pobirati, kar na tla pada; spravljati, kar je tu pa tam obležalo, in kmalo bi bilo skupaj za hišico in košček njive, in družica, tudi družica bi se dobila staremu Korenu! Beži, izkušnjava! — E, kaj izkušnjava? Stari Koren ne pozna izkušnjave. Sedemnajst let sem zvesto služil cesarja, sedemnajst let, štiri mesece in tri dni, ne enkrat kaznovan: očitati se mi ni moglo toliko, da bi v oči vergel. Cesar pa tudi ni pozabil svojega Korena, ki je trobil v vojski, kakor da bi bil sodnji dan: poslal mi je iz Dunaja sreberno svetinjo, ki pojde v grob z mano. —

To ti je bilo pač drugačno življenje, ko sva gospodarila in gospodinjala z mojim starim stotnikom v pokoji — zdaj je zares v po-

koji, Bog mu daj dobro! To ti je bil gerčav, zapórčen mož, zadiral se je nad mano, da je bilo gerdo; vendar sva se rada imela: živila sva skupaj kakor dva vojaška tovariša, in skupaj sva časi tudi malo postradala, proti koncu meseca.

Dobro se mi godi, a vendar ne morem nič prav vesel biti tega življenja. Zdaj lahko povem, ker me nihče ne sliši: Meni se dozdeva, da vse to veličastvo in bogastvo ne bo doživelo visoke starosti: če se ne motim, to lepo visoko poslopje že poka, červojédina se ga je prijela. Bojim se — ali kaj to meni? Jaz sem sluga, ne oskerbnik njegov: jaz mu nimam gledati v mošnjo.

In vendar škoda! Ko bi imel vsaj kakega prijatelja, da bi mu oči odperl! Mož je predober; sam záse ne potrebuje toliko. Sam je, prost je kakor mlado žebe na paši. Kaj bi počel ta in oni na njegovem mestu! Igralke in plesalke — vsaka bi bila njegova; saj vemo, kákov je dandanašnji mladi gosposki svet! Tu nisem še nič takega zapazil. Tisto je pač res, meni ne bo pravil, kaj zunaj počenja, starega Korena ne bo sè seboj vodil po svojih skrivnih potih, koder mu ni treba izpremljevalca; ali kar se ne zgodi, to se ne zvé; in jaz imam dober nos: vendar dozdam nisem še ničesa izvohal. Dober gospod je, ali slab gospodar, res, vendar to bi ga ne ugonobilo, če ne gleda na vsak krajcar. Ali tisti njegovi znanci in prijatelji, ki rojijo okrog njega, kakor muhe, kjer se je méd izlil; tisti gosposki postopači in berači, ki se ga deržé, kakor klòp kože; tudi še ti niso najhujši, ali tiste beračice v svilnatih krilih, tiste žalujoče vdove in zapuščene sirote, mlade in stare, ki znajo takó lepo prositi; ne, še prosijo prav za prav ne, človek mora ugeniti njih potrebe; odpuščenja jih mora skoraj prositi, da se prederzne pomoči jim v nesreči; tiste premetene sleparice, ki takó veselo živé brez dela, o sami nesreči — té so mojemu gospodu poguba. Ali on jim pa tudi vse verjame, naj bo laž še takó debela; drug bi jo z roko zgrabil, njemu je vse gola resnica. In takó gré stotak za stotakom, saj manj jim vendar človek ne more dati, da bi jih ne razžalil. Saj pravim, dobro serce, to je vse prav, jaz tudi nisem tak! — nič bi ne rekel, da bi le samo takim pomagal, ki so zares potrebni in vredni podpore, ali taki raji na skrivnem terpé. — Veš kaj. Korén, prigovarjati, svariti nič ne pomaga, poskusiva drugače, brez sile ne gre: ograjo bo treba narediti okrog njega, da se ne bode moglo blizo; kader so pri njem, potem je prepozno; mož ima premehko sercé, in solz že celo ne more videti. — Že zopet nekedó terka, dobro, da ga ní doma, legati se ne bo treba. Bodi hud, Koren. Prosto!

Deklica (siromaško oblečena vstopi). Prosim, ali ní gospoda doma?

Korén. Doma, ali ne doma; že vem, kaj hočeš gospodu. Ali te ní sram? takó mlada še, in že beračiš po hišah! Delaj, delaj, saj imaš zdrave roke! Kaj se boš jokalo? (Zase.) Malo preostro sem jo. — Ná, tu imaš nekaj, gospoda ní doma.

Deklica. Hvala! z gospodom bi bila rada govorila — oprostite, da sem vas nadlegovala. (Odide.)

Korén. Takó! prevzetna je tudi še; premalo ji je bilo.

Zorko (vstopi, deklico za roko vodeč). Nič se ne boj, sirótišče! Tiho bodi, nihče ti ne bo nič žalega storil pri meni. — Korén, takó vas nisem učil!

Korén. Oprostite, gospod; takó hudo nisem mislil; moj glas je res nekam oster, sercé ni napačno, ali dekletce je plašno, kakor gorska serna. (Odide počasi v drugo sobo.)

Zorko. Sedi, deklica, pa povej mi mirno, kaj bi rada.

Deklica. O gospod, jaz nisem beračica; Bog mi je priča, da nisem še nikoli prosila. Vi ne veste, gospod, kako mi je težko, ali sila me je primorala. — Dokler so bili še oče živi, to smo še izhajali; ali pol leta je že, kar so mrtvi: pustili so nas četvero, mater in troje otrok; jaz sem najstarejša. Terdo se nam je godilo; mati so delali in jaz sem jim pomagala, kolikor sem mogla, in takó smo se vendar preživili; ali zdaj so nam mati zboleli; tri tedne že ležé, zdaj sem sama za delo. Kar smo imeli, vse je šlo, prodano, zastavljeno; zdaj smo pri kraji. Jaz ne morem več! O Bog, o Bog! Od nikodar pomoči! — Stara sosedna naša mi je prigovarjala, naj se obernelm do vas, gospod! V tej hiši stanujemo, v četrtem nadstropji, na levo. Ní vas mogla prehvaliti, kakó ste dobri, kakó radi vsakemu pomagate. Dolgo sem se branila, sram me je bilo prositi; zadnjič, kaj sem hotela? Tu sem, gospod, in prosim, ne zase, za mater, pomagajte nam z malim posojilom, vse vam bomo povernili, kader mati okrevalo. Če mi ne verjamete, pošljite koga, da pride pogledat.

Zorko. Vse ti verjamem, ubožica, samo jokati se mi ne sméš. Ná, to za sedaj; mati naj se dobro hranijo, pozdravi jih; kader bom utegnil, pridem sam pogledat. Pojdi takoj po zdravnika, vse bom jaz plačal. Kader bo zopet kaj treba, pridi naravnost k meni, nič se ne boj!

Deklica. O gospod, zahvaliti se vam ne morem! Nikoli bi ne bila mislila, da so še tako dobri ljudje na svetu. Dovolite, gospod, da vam poljubim blago roko!

Zorko. Nič zahvaljevanja in poljubovanja! Zdaj pojdi hitro, da ne bodo mati čakali. Z Bogom! (Deklica odide.) Tukaj menim, da sem res nekaj dobrega storil. O koliko je siromaštva na svetu! Koliko očitnega, koliko več pa še skrivnega, ki se ne upa na dan! O ko bi človek mogel vsem pomagati! (Pregledavši nekaj pisem.) Same prošnje. Saj človek rad stori, kar more; ali eden ne zmore vsega. Veš, Zorko, zdi se mi, da bode treba skoraj za nekoliko časa jéz zapreti, da se zopet kaj nabere. Največa posoda se s časom izprazni, če se vedno le zajéma iz nje, in če nima dotokov. (Pozvoni.)

Korén. Velite, gospod?

Zorko. Ali je že vse pripravljeno, kakor sem rekel?

Korén. Vse gotovo, gospod; družba vsak čas lahko pride.

Zorko. Glejte, da bo vino dobro ohlajeno.

Korén. Dve uri že so steklenice v ledeni vodi.

Zorko. Dobro! (Korén odide.) Pervi, kakor je videti, je že tukaj, gotovo Zima. Prosto!

Zgaga (vstopi). Oprostite, gospod, da vas nadlegujem.

Zorko. O prosim, prosim!

Zgaga. Vi me pač ne poznate, gospod; Vatroslav Zgaga, fanatičen Slovan!

Zorko. Lepo, lepo! In kaj ste še poleg tega?

Zgaga. Zdaj nič, prost mož, družega nič! Imel sem neko cesarsko službo: a to ni nič zame, za moje zmožnosti. Ves božji dan v pisarni čepeti in papir mazati, vsakemu pokoren biti; to mi je preneslano! Moj duh sili više, svoboda, svoboda, gospod! Kaj je vse brez zlate svobode! In pa silili so me, da naj prisežem. Ne, Vatroslav Zgaga ne prisega: stari Slovani niso prisegali; to ni možato, roko v roko in mož-beseda!

Zorko. To je res prav možato; ali bojim se, da s takimi nazori vam bo težko hodilo pri nas; treba se je vendar nekoliko ravnati po razmerah.

Zgaga. Ne vdajmo se! to je moje načelo; tega se bom deržal, dokler bom živ, če tudi same sline požiram. (Poje.) Bratje, mi stojimo „pevši“ kakor zidi grada; (kriče) Grom in peklo — — (Zorko se zgane.) Oprostite, gospod, navdušenje me je premagalo. Dober pevec sem bil nekedaj, ali zdaj se mi je glas nekako skerhal.

Zorko. Meni se zdi vaš bas še dovolj krepak!

Zgaga. In pesnik sem tudi, gospod: pesmi, tragedije, komedije, vse mi gre izpod rok, posebno pa satire. Dovolite —

Zorko. O prosim, ni potreba: vse vam verjamem.

Zgaga. Samo pogledite, prosim; tu imam dramo; v dveh tednih sem jo končal; veličasten predmet, krepak jezik, vse v pravem slovanskem duhu; svet bo stermel! Tu jim hočem pokazati, kaj je slovanski značaj!

Zorko. Škoda, da jaz čisto nič ne umejem takih stvari. Kaj pa mislite zdaj početi?

Zgaga. Na Rusko sem se napotil.

Zorko. Ali imate kaj gotovega na Ruskem?

Zgaga. Gotovega! Kaj je meni treba gotovega? Med svoje brate grem; „Povsod Slovan brate imá!“ Tam bo življenje in gibanje, tam je polje — med svoje brate grem, nihiliste! Jaz sem nihilist, gospod. Ta je edina prava slovanska vera!

Zorko. Bog vam daj srečo! Kedaj pa odpotujete?

Zgaga. Malo si hočem prej Dunaj ogledati; Dunaj slovansko mesto. (Vdari s palico ob tla, da podoba se stene pade.) Tu so slovanska tla!

Korén (pogleda skozi vrata). Oprostite, gospod; slišal sem vpitje in ropot; mislil sem — Bog vé, kaj se godi! — Majhen možiček, pa velika palica!

Zorko. Nič se ne bojte, Korén; gospod ní takó hud, kakor je videti.

Korén. Če me bo treba, v stranski sobi bom. (Odide.)

Zgaga. Ta človek se me res boji, kakor je videti.

Zorko. Vaša palica res ní kaj prijaznega lica; ali so stari Slovani nosili take?

Zgaga. Prav take, in še hujše; to ja pravo staroslovansko orožje. V domačem gozdu sem si jo urezal; vse popoldné sem je iskal; ta bo hodila z menoj po svetu! Parketa res ní vajena, stari Slovani niso poznali parketa; zato je prišla takó nekam okorno z njim v dotiko. — Lepo stanovanje imate, gospod —

Zorko. Zdaj vas moram pa že prositi — malo časa imam — ako imate kaj posebnega, prosim, govorite naravnost!

Zgaga. Gotovo mislite, da sem vas prišel prosit: vi me ne poznate, gospod!

Zorko. O prosim, prosim!

Zgaga. Predno odpotujem, dejal sem, naj grem obiskat svojega slavnega rojaka —

Zorko. Nič slavnega! Torej, če nimate druge želje, z Bogom, gospod, veselilo me je; srečno hodite!

Zgaga. Da se prav razumeva: darú vas ne prosim; pač bi pa imel neko drugo prošnjo, ne zamerite; popotnina mi je pošla —

Zorko. Koliko potrebujete? govorite!

Zgaga. Kakor sem dejal; zastonj nič ne; ako mi pa morete kaj posoditi; vse vam bom pošteno vernil, ko pridem na Rusko; tam dobro plačujejo žurnaliste, po petdését rubljev od pole. Saj bi mi ne bilo treba vas nadlegovati, ko bi bili ljudje mož-beseda. Pri dramatičnem društvu imam še sto in dvajset goldinarjev za neke prestave; pogledjte, tu imam pismo gospoda —

Zorko. Vsega tega mi ní treba vedeti; samo povejte mi, koliko vam treba.

Zgaga. To čisto prepuščam vaši plemenitosti, kolikor vas draga volja.

Zorko. Náte! Srečno pot!

Zgaga. Na pósodo, gospod, drugače ne; razžalili bi me; dolžno pismo vam dam, prosim list papirja.

Zorko. Že dobro, že dobro; stari Slovani niso poznali dolžnih pisem.

Zgaga. Prav pravite, gospod. Torej! (Vdari mu s pestjo v roko, lopne s palico ob tla, potem odide.)

B. M.

(Dalje prih.)

PLAVICE IN SLAK.

Spisuje Ivan z Verha.

I.

GOSPODA JE TU!

(Dalje.)

A danes je ves svet na robe. Kakor drugekrati stopajo sramežljivih oči sredi ob spalirji, a malokedó se zmeni za nje, ker vse oči čakajo le gospóde. Vaška mladina, kolikor je v spalir ne sme — samo odraslim je to dovoljeno — zleze na cerkveno ozidje in na lipo pred cerkvijo; ker danes vsaj hoče videti, kaka je gospoda prav od blizo, takó blizo, da bi jej človek lahko klobuke z glave posnél. če bi se le količkaj stegnil.

Sedaj prihaja, prav zadnja je! Gospod in gospa perva, za njima pa Veso in Stefan, v svoji sredi pa vodita gospodično. Taka je, kakor mladi dan, ko v prvič v svet pogleda. Vsak živec na nji se smeje, in berhko se ozira.

Zdaj omolkne ves spalir, a kader odidó mimo, nastane kakor šum vodâ. Smuk, smuk! poskačejo dečaki z ozidja in lipe, ter se dervé k gosposkemu vozu na trati, malo v stran od cerkve. Obsujejo ga, kakor bučele méd. Blizo voza pa stoji Boštica, možato in ošabno, od mogočne svoje hiše se je neki navadil takega vedenja. Ko ga gospod Skalar zagleda, odkrije se mu prijazno, gospa in gospica pa se mu smehljaje priklonite.

Videti bi bil moral, dragi bralec, Boštica, kakó se je oziral na vse strani, koliko ljudi in kateri ljudje so priče, kakó ga celó gospoda česti.

„To se vé da denar, denar!“ ugibajo vašcanje, tolarjem se odkrivajo!“

Sedaj posede gospoda urneje na voz, kakor domá pred Bošticevo hišo. Ko pa oddercé, zaženó pastirji in kar jih je njihove starosti vpitje in šum. Z rokami, klobuki in suknjami mahajo za gospodo in en trop jih udere celo za vozom, ki jim pa kaj kmalo izgine izpred oči.

* * *

Če deklíška jeza in žensko obrekovanje pri Bogu le količkaj izdaste, tej gospodi se ne more dobro goditi. Zavoljo nje je denašnji shod in njegovo veselje popolnoma izkerhano. Tacih naših nedelj dekleta še ne pomnijo, razen tiste, ko se je bilo na večer konec vasi iz neke strehe pokadilo. Ali se je kateri fant zmenil za nje? Vsi so le na gospodo oprezovali. Zató ne pojdejo dekleta danes nikamor, ves dan nikamor, in zvečer jih celo na plesišče nikedó ne pripravi, naj pride, kedor hoče.

Vse se je izkerhalo.

Kaj bi svet počel, posebno ženski, ko ne bi imel starih, brez-zobih ženic? Té so kakor strelovod na strehi. Ob njih naj gre danes vsa dekliška jeza v zemljo.

Bertakovo Lizo dekleta kaj dobro poznajo, vedó, kaj zna, in ker so jo čule nekatere že pred cerkvijo, da se je jezila zavoljo gospode, zbere se jih okrog nje v kratkem lepo število. Kakih dve sto korakov od cerkve se zali venec vstavi in čez malo časa prišepa tudi Bertakove Lize sestra k njim. Pustova Marijana; poostala je bila nekoliko trenutkov v cerkvi in zmolila nekoliko prav gorečih očenašev. Ko bi jima obema seštel zobe, naštel bi jih pet in pol.

„Dekleta, kaj bo, kaj bo!“ prične Bertakova, „ali ste videle, to je pač grozno! Jaz Vam povém, molila bom zanj, kolikor bodo dale moje moči, morda me ima Bog še toliko rad!“

„Molili boste? Za koga?“ vprašajo dve ali tri v istem trenutji.

„No, glejte si, za Boštičevega Stefana! Ali ste videle, ko se je peljal z gospodo in — oj ti sveta pomagalka! — zravno dekleta je sedel, prav tiko nje, čisto blizo, če se je ní tiščal, naj me Bog ne pozna!“

„In ko ji je z voza pomagal — prav zravno sem stala“ — méni Pustova, „ušla mu je kri v glavo, kakor bi tri cente pridvignil, pravim vam. In vendar je zletela takó lahno z voza in na voz, kakor peresce, trava bi se ji ne udala pod nogo in vendar mu je ušla kri v glavo. Kaj pomeni to?“

„In celo v naročje jo je prestregel in na se pritisnil“, opozori ena deklet.

„Takó, zarudel je? Zarudel, praviš?“ jezi se Bertakova. „Pa zakaj je zarudel?“

„Jaz vem, zakaj!“ oglasi se izmed deklet Pergačeva Nežka. „Pa ne povem, nočem, da bi dejale, da ní res“.

„Dekleta, povem Vam“, pravi Bertakova, „že dolgo lazim po tem grešnem svetu, a kaj to pomeni, ne vem povedati“.

„Greh, greh pomeni to, greh!“ togoti se Pustova.

„Dà, dà, greh!“ priterdi ji Bertakova z glavo in rokami. „Škofovi blagoslovi pokažejo svojo moč, kader je sila in sedaj je bila sila, in pognali so mu kri v glavo. Bog večni vedi, ali se je spomnil takrat milosti božje, da ga je namreč posvarila in opomnila, da takó ne gre!“

„Saj nima še blagoslovov!“ pravi ena deklet.

„Kaj ti veš!“ zaverne jo Bertakova. „kedó pa bi mu posilil kri v glavo?“

Med dekleti se vname prav gorko besedovanje o tem, jih li ima, ali jih nima: ene pravijo dà, druge pa odločno, da ne.

„Dajte si dopovedati!“ kliče Nežka, „saj že v lemenatu ní. Boštice nalašč pravi, da ima lemenatarja: od druge strani, od enega človeka, ki kaj vé, sem pa slišala, da bo še le drugo leto gospod, če bode sploh kedaj!“

„Tí ne veš nič! Čisto nič ne veš“, huduje se Bertakova nad njo. „Vidi se ti pač, da hodiš malo k naukom in še pri pridigah te je kaj redkokedaj videti. Ali ne vidiš nikoli nobenega gospoda? Kaj ima verhu glave? Belo liso! Stefan jo ima tudi, z lastnimi očmi sem jo videla, in prav dobro se mu podá. Le škoda, da se vozi s posvetno gospodo in verhu tega še s takó mlado. Če ve tega ne veste, jaz pa vem, da ima že blagoslove, le koliko, tega ne vem, ali enega, ali tri, ali pet, saj ste slišale, da jih zparoma ne dadó nikoli, zato ne, ker ne smejo imeti ženskih.“

„Veš ti, Liza“, pravi Pustova, „ko je Stefan postal kakor kuhan rak, kaj mi je prišlo na misel? Tisti ljudje, ki so sv. hostijo ukrali in jo potem pretepali in se je jela kri pcejati iz nje.“

„Dà, prav, prav“, priterdi Bertakova, „prav, da si se tega spomnila, ako ne, bila bi se jaz. Saj pa je tudi, kakor bi Krišča tepel. Dekleta se Stefan ne smé dotekniti, še z rokovicami ne, on pa je pri njej sedel, prav pri njej. Zato je ní več dobre letine, ko je svet takó popačen. Oh, dekleta, molila bom zanj, če bode še kaj pomagalo.“

„Pa kedó bi si bil kaj takega mislil o njem, ko je bil vedno takó tih!“ méni Pustova.

„Kaj ne veš, da tihe vode globoko deró?“ pravi Bertakova.

„Vi, mati, ga že od nekedaj niste mogli videti!“ seže sedaj mlado dekle s pohlevno besedo v pogovor. Molče je stala doslej zadaj za družčino deklet in le poslušala.

„O gospodična, gospodična Jetka“, posmehuje se in prikljanja Bertakova!

Ta priimek, gospodična, ima svojo zgodovino. Jetki je imé Marjeta; doma je iz premožne hiše in celo v mestu ima sorodnike: teto in strica; pri njih je bila eno ali dve leti, ter se navadila kaj lepega in mehkega vedenja. Potem je prišla domóv. Pred tremi leti so bili zemljemérci v vasi, in stanovali so pri Jetkinem očetu. Tí so jo klicali za Jetko, Jetico, in tudi gospodična so ji dejali, ker se jim je zdela njena res gosposka oseba prešibka in predraga za okorno kmečko ime Marjeta.

Torej „gospodična Jetka“, posmehuje se Bertakova. „Nísem vedela, da si tí tu, drugače bi ga hvalila, ker vem, da bi ti dobro délo. Pa nikar se ne jezi, če tudi nove maše ne bo pel. pó-te ne pride, saj si videla, da ima že drugo izbrano. Kjer toča pobije, še za tiča ne ostane zerna. Kaj ne, da ti je žal po tistem času, ko sta se po polji za roko vodila in si imela toliko praviti, kaj jaz vem kaj!“

„O samih pobeljenih grobeh, ki so zunaj lepi, znotraj pa gujili, o tacih, kakor ste vi, mati, odverne Jetka.“

(Dalje prih.)

PALME.

Spisal Ivan Šubic.

Ko opazujemo v pozni jeseni lastavice, kakó krožijo zadnjikrat okolo domačega zvonika, da odleté potem v gorke kraje, polasti se tudi nas neko nepopisno hrepenenje po oni daljni zemlji. Ta želja, ki nas spremlja že od mladih dni, je nekako prirojena človeškemu sereu. S živimi barvami si slikamo krasote gorkega sveta, in hrepenenje po njem nam nikedar ne ugasne. A kedó misli na one tuje kraje in njih čarobno lepoto, da ne bi mu prišle na misel palme, ki jih krasijo v toliki obilnosti in divnosti? Brez njih bi izgubila tropična okolica svojo poezijo in nepopisno krasoto, ki imate takó skrivnostno moč do našega serea.

Prava domovina palmam je vroči pas naše zemlje, posebno Amerike, srednje Afrike, južne Azije in njenih otokov. Tu se kažejo v vsem svojem veličastvu in priprosti vzvišenosti. Na obalah srednjega morja se tudi nahajajo, a ne več v tolikem številu in taki krasoti. V Evropi raste divja samo ena, ki jo imenujemo pritličasto palmo (*Chamaerops humilis*). Že njeno ime nam pravi, da je le revna, onemogla sestra onih verst, ki zibljejo svoje košate vence pod bolj vročim solneem.

Skoro vse palme imajo enojno, brezvejnato deblo, ki se vzdiguje časih do sto čevljev nad zemljo. Na verhu tega šibkega debela, ki ga pripogujejo hudi viharji časih do tal, razvije se velikanski venec dolgih, mahalasto ali pérnato razcepljenih listov, pod njimi pa cvéti in pozneje plodovi.

Združene so palme malokedaj v velike gozde, kakoršni so pri nas, temuč v manjših logih majejo svoje lepe vence visoko gori nad družimi drevesi. Prebivalci jih radi sadé okolo svojih koč in tu pod njihovo senco uživajo mnogoverstne dobrote, ki jim jih podajajo palme s prečudno radodarnostjo. Tudi pri nas jih rabimo za razne potrebe, in težko bi jih zopet pogrešali. Z debli vejnate, terstinaste palme (*Calamus Draco*) seznani se človek navadno še poprej, predno je sploh kaj čul o palmah — njene tanke, vitke veje so bile izpodrinile kmalo domačo lesko iz naših šol starega kopita, in so pač še mnogim v predobrem spominu kot izverstno — učilo! Iz njih delajo razne pletenine, stole, dežnike, palice, tičnike in drugo lahko orodje.

Plodovi njeni imajo v sebi rudečo smolo, z majevo kri, ki daje sežgana dober zobni prah. Naše ženstvo nosi slamnike iz ličja neke druge palme; olje raznih verst daje izverstno milo, sveče i. t. d. A vse to se ne dá primérjati z neštevilnimi darovi, ki jih delé palme prebivalcem svoje domovine. Koče si postavlja ondotno ljudstvo iz palmovih debel, krije jih z njenimi peresi. Sad palme jim daje zelenjavo, zdravo in okusno pijačo, mleko, olje in mnogo

druzih reči, ki so za življenje onih priprostih narodov neizogibno potrebne. Pri nas nimamo drevesa, ki bi se moglo meriti s palmo — ni se tedaj čuditi, da se izkazuje tem rastlinam skoro božja čast, in da imajo neizméren vpliv v zgodovini in duševnem razvoji vročega sveta.

Nam se je treba od zore do mraka truditi za svoj živež, duh naš dela iznajdbe, ki nam lajšajo težka ročna dela, ki so nas privredla do visoke stopinje omike; a tam stavi srečni rod svoje šatore pod palmove vence in čaka brez truda in pota, da mu dozoré obilen sad. Onega boja za bitje, ki se kaže pri nas, tam ne poznajo, kajti palma jih preskerbuje z vsem, česar jim treba za njih priprosto življenje.

Lahko si tedaj razlagamo, da je zaostal tropični svet v duševnem oziru daleč za nami. Takó so dobile palme veliko imenitnost v razvoji onih krajev, vplivale so na vsako dejanje ljudstva, zvezane so tesno z vero, zgodovino, šegami in navadami vročega sveta.

Palm je več sto različnih verst. Vsaka daje mnogotero koristi, a toliko vendar nobena ne, kakor kokosova in dateljnova palma (*Cocos nucifera* in *Phoenix dactilifera*). Domovina óni je vroča Azija, a sedaj jo sadé po vseh tropičnih krajih zaradi njenih neizmérnih koristi. Najlepše raste na morski obali, malo čevljev nad morskim licem. Zato je tudi najbolj razširjena po otocih indijskega in tihega morja. Tam zraste do sto čevljev, v premeru pa ima njeno deblo komaj dva čevlja. Njen sad so orehi, debeli kakor človeška glava. Dokler niso zreli, imajo v sredi neko jako prijetno, hladilno in sladko pijačo, kokosovo mleko. Ko pa dozoré, se to mleko, ki je prav za prav le beljak orehov, sterdí in iz njega iztiskajo kokosovo olje. Temu pridevajo raznih vonjav, in tamošnje krasotice si rade mažejo svoje lepe ude z njim — njih verstnice v naših krajih ga pa rabijo v podobi dišečega mila, ki se dela iz palmovega olja. Imajo ga tudi za svečavo, ker jako lepo sveti.

Kokosova palma daje od 6. leta naprej vse leto skoraj vsak mesec kakih 20 orehov — tedaj jako mnogo. Iz terde orehove lupine delajo razne posode za pijačo in druge reči. Dokler se še palma ni popolnoma razevela, navertajo mesnate zavoje ali tulce, ki obdajejo evete, in iz njih teče takó imenovano palmovo vino; ko zavré, ima enako lastnost, kot naše vino, da gre rado v glavo. Če se pa skisa, naredi se iz njega izversten očet.

(Dalje prih.)

LITERARNI POGOVORI.

(Dalje.)

Ako hoče torej pesem sezati v serce, kar je njen namen, treba najprej, da je čut, katerega nam izraža, krepák; to pa more samo biti, ako je resničen, ako si ga pesnik ni izmislil, primislil, ali rekel

bi: pričutil, kar je takó navadno zlasti pri mladih pesnikih brez izkušnje, brez življenja, torej brez pravega pesniškega gradiva. Kakor čebela ne dela iz sebe medú, nabira ga po cvetji, potem ga v sebi prekuha in predela: takó pesnik ní sè seboj na svet prinesel poezije, nego samo pesniško zmožnost, pripravne „organe“: poezijo mu daje edino življenje. Da on čisto drugače opazuje in takó rekoč v sè jemlje življenje, da ima bistrejše oko, ki vidi, kar je drugim skrito, sereé, ki krepko, globoko čuti kar družega komaj, ali samo po verhu, za nekaj časa zadene, sereé takó živo občutno, da v njem vsaka imenitnejša prikazen življenja krepko odmeva; da ima poleg tega ono čudovito stvariteljno moč, da svojim čutom daje jasno, krepko, telesno podobo: to je, kar loči pesnika od nepesnika. V tem pomenu je vse pesništvo „subjektivno“. „Duo cum faciunt idem, non est idem“; takó se tudi lahko reče: Ako dva vidita isto, ne vidita enako.

Človeško oko ní še videlo stvari, kakoršna je sama ob sebi (das Ding an sich); mi vidimo stvari, ne kakoršne so, nego kakor nam se vidijo, kakor nam jih kaže naše oko: meni takó, drugemu drugače, takó da dva človeka ne vidita nikoli ene in iste stvari čisto enako; to je znana resnica. Življenje nam podaja neskončno število raznih prikazni, žalostnih, veselih in kar je vmes med tema nasprotjema. Kakor je po tem ustvarjeno čustvo posameznega človeka — ta je bolj k veselju nagnen, ta bolj žalosti dovzeten — takó vpliva nanj življenje. Smešno je torej očitati pravemu pesniku, da vedno žalostne peje, kakor bi bilo nespametno oponašati drugemu, da same vesele „kroži“, kakor da bi bilo to v njegovi oblasti, kakó se mu kaže življenje! Pesnik je tu čisto „pasiven“. Enako opravičeno je torej v poeziji oboje, žalost in veselje. Kaj pa ima večó moč v sebi, kaj je, rekel bi bolj poetično, veselje ali žalost, na to vprašanje je po tem, kar smo rekli, lahko najti odgovor. Tisto, kar je krepkejše, kar bolj pretresa človeško dušo. Tudi to, menim, ne bode se mi ométalo. Človek nikoli ne more biti takó srečen, kakor je lahko nesrečen: veselje nikoli ní takó živo, krepko, kakor je žalost: noben vžitek, nobena slast — rekel bi skoraj: vsi vžitki, vse slasti skupaj ne premagajo ene same prave, globoke, ostre, neskončne telesne ali duševne bolečine! Govori se, da človeka lahko umori prevelika radost, mogoče; ali če je to res, zgodi se samo zato, ker je radost preneglo, nenadno prišla, ne zato, ker je prevelika, neznosna; ali kaj pa žalost, bolečina! — —

Takó se ne more terditi, da sta si veselje in žalost, vživanje in terpijenje v življenji v nekem ravnotežji; o da bi bilo vsaj takó! Sreča, zdravje, dobra volja, sploh „normalni“ stan — to se komaj čuti: ali tolikanj bolj se čuti, kar je njim nasprotno: nesreča, bolečina, žalost! Poglejmo po življenji, po svetu: samo tó, občuten človek more terditi, da je večó veselja, nego žalosti! In če se tebi samemu dobro godi, ali te čisto nič ne moti v vživanji, da terpi tvoj bližnji. Ali moreš z veseljem jesti, ko tvoj brat lačen sedi

poleg tebe? Ako to moreš, potem si res srečen, samo da ti jaz ne zavidam tvoje sreče, kakor me nikakor ne mika mirno, neskerbno, brezbolestno, in torej po tvoji sodbi, srečno življenje tiste živali, kateri je edini namen in poklic ta, da se dobro redi in debeli! Ako si takó ustvarjen, bodi vesel in hvaležen svojemu stvarniku, a pusti v miru druge, ki niso taki: ne izpreobračaj jih, ne vrivaj jim svojih modrih nauk. Ti si lahko poštenjak, čislán meščán in deržavljan, umen tergovec in gospodar, dober mož, oče, brat in svak, morebiti celo prijatelj — svojim verstnikom: samo, ako se nočeš smešiti, razkrivati nam svoje plitvosti in toposti, katere bi ti drugače nihče ne očital, ne sedaj nam na učni stol, ne govori o stvaréh, katere so ti in ti bodejo večno skrivnostna knjiga, sedemkrat zapečatená! Ne govori nam zlasti o poeziji, za katero nimaš organa. Ako si učen — tudi učen je lahko tak človek — ako znaš latinsko in te veselé prijetne, duhovite pesniške igrače — ti meniš, da je to poezija — beri in veseli se svojega Horacija, to je tvoja poezija, duh od tvojega duha; to te ne bode vznemirjalo, pretresalo ti srca, ne bode ti motilo prebavljanja. Ali Preširna, Byrona, Shakespeara, prosim te, pusti mi v miru.

Razširjena je, zlasti pri nas, misel, da tisto „svetožalje“ izvira samo iz žalostnih izkušenj pesnikovih, iz lastne mu nesreče, iz osebnega terpljenja, iz neke zagrizenosti ali celo koketnosti. Kedor takó misli in govori, kaže nam samo svojo plitvost, topost, neobčutnost. Da ne navajam drugih izgledov: Goethe je bil morebiti najsrečnejši človek, kolikor jih poznamo, in on je pisal — Fausta! In kaj je Faust drugzega, nego „visoka pesem“ svetožalja? Lahko je dokazati iz slovstev vseh narodov, da ni bilo nikoli velikega pesnika, pesnika „po milosti božji“, kaj pravim pesnika? da ni bilo sploh nikoli velikega duha, da bi ne bil bolj ali manj čutil „svetožalja“. To bi bilo prav zanimljivo in tudi podučno delo, morebiti se ga sam poprimem o priliki. Jaz sam poznam človeka, ki se mu ni nikedar v življenji „slabo godilo“, in vendar imajo skoraj vse pesmi njegove neko žalostno lice. Pustite ga, on ne more nič za to. Ako vam njegove pesmi niso po volji, ne berite jih; ne takó! berite jih, grajajte jih, kar vidite v njih slabega. Šibajte brez usmiljenja njih umetniške napake: samo njihove nazore o življenji, njih splošni značaj pustite v miru: opravičen je, kakor kateri si bodi drugi: ne prigovarjajte mu, da naj, popustivši to temnoglednost, poje vesele. Pesmi se ne naročajo pri pesniku, kakor — hlače pri krojači, široke, tesne; dolge, kratke, kakor so temu ali onemu, ki si jih naroča, po volji.

Pesnik torej naj poje žalostno ali veselo, kakor mu srce veleva, samo da je njegov čut resničen in krepak; brez tega ni prave pesmi.

S.

(Dalje prih.)

SLOVENSKI GLASNIK.

Pregled najnovjše serbske literature.

(Dalje.)

Da bi si po svetu pridobil potrebnega znanja za slovstveno delovanje, bil je prehodil Dalmacijo, Nemčijo, Italijo, Francijo in Anglijo; obiskal je bil tudi Sveto goro (Atos). Po tujih zemljah je videl povsod, da pisatelji vsak dan izdajejo ukovite knjige za narod, kar ga je takó močno izpodbudilo, da je tudi on jel pisati. In ko že je bil v domovini in je govoril svojemu narodu v serbskem jeziku, to se je govor tega prijaznega duhovnika in velikega učenika prepisaval od roke do roke. On je bil „popečitelj prosvete“, odgojitelj dece Kara Gjorgjevića, in je vmerl l. 1811. Pokopan je v Belem gradu; na grobu ima napis: „Ovde leže srpske kosti Dositija Obradovića. Rod je svoj ljubio“.

Njegova zasluga je posebno ta, da je uvél v literaturo serbski jezik, in da je sam jel z lepim izgledom pisati v narodnem jeziku, ko je bil serbski jezik najbolj zaničevan. On je zavérgel prejšnje slovstveno delovanje in je mladim pisateljem oči odperl, da so jeli pisati v serbskem jeziku. Sam Dositej je pisal, kakor je on samouk znal. Ker še ni bilo serbske slovnice, po kateri bi pisal, zato je tudi v njegovih spisih dosti ruskoslovenizmov, katerih se je navzel v samostanu za svoje mladosti. Ali on se je potezal za materinski jezik, ker je zvesto ljubil svojo mater deželo Serbijo.

(Dalje prih.)

T.

Listnica uređ. G. Zbadoviću. Vaše pismo je, ako se ne motimo, takó pisano, kakor da bi bilo za natis namenjeno. Ako želite, da se natisne, prosimo Vas uljudno, naznanite nam izrečno. In pa še nekaj nam povejte naravnost, pošteno: ali so Vaše kritične opazke o B. M—ovih pesmih resno mišljene? ali se morebiti samo šalite à la Brencelj? Tega bi Vas ne vprašali, ako bi vedeli, kedó ste. Ostalo pismo nam kaže izobraženega moža, mnogo je pametnega v njem, a tu nimamo v mislih hvale, ki nam jo takó radodarno delite. Vaše opazke o B. M—u, parodija znane kritike — ovih pesmi, zdé se nam takó — čudne, da si ne moremo misliti, kakó bi mogel pameten, izobražen človek takó — čudno govoriti. Ker Vam mislimo nekaj odgovarjati, bojimo se, da bi Vam ne šli „na limanice“.

Listnica odprav. Čč. g. naročnike, katerim ne pošiljamo več lista, ker se niso do zdaj dalje naročili, prosimo, naj nam tega ne zamerijo; takó ravnamo z vsemi, brez izjeme, tudi z osebnimi prijatelji urednikovimi, iz principa: kedor se ne naroči, ta nam kaže „ipso facto“, da noče dalje prejemati lista. Vrivati list in potem tirjati naročnino, to se nam zdi sramotno! — G. J. L., stud. phil. v G. Dà!

Zvon izhaja 1. in 15. dan meseca; naročnina 4 gl. za vse leto; 2 gl. za pol leta. Napis: Redacion des „Zvon“, Wien, Währing, Zellerhof 6.

Izdaje in uređuje: Jos. Stritar.

Tiskata: A. Keiss in P. Horn.